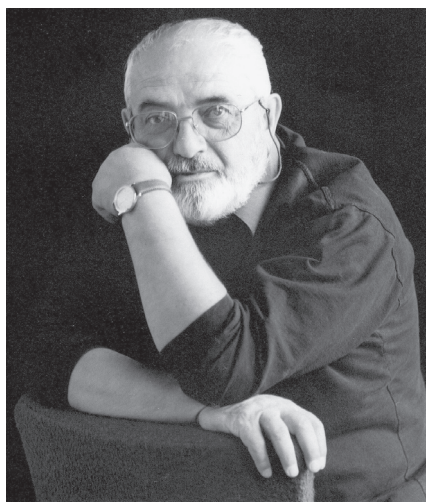

CESTY HOSPODINOVE SÚ NEVYSPYTATELNÉ

S JAROSLAVOM SISÁKOM

nielen o Divadle A. Duchnoviča hovorí Matúš OLHA
doc., Mgr. art., Akadémia umení v Banskej Bystrici

Jaroslav Sisák. Snímka Matúš Olha.

Jaroslav Sisák (28. 5. 1939) herec, divadelný režisér, ktorý od roku 1982 do roku 1998 bol riaditeľom Divadla Alexandra Duchnoviča (DAD), predtým Ukrajinského národného divadla (UND) v Prešove. Je jedným z prvých slovenských absolventov divadelného inštitútu Karpenka Kareho v Kyjeve, kde neskôr vyštudovala celá generácia hercov, ktorí v osemdesiatych rokoch minulého storočia preberali v spomínanom divadle iniciatívu po svojich starších kolegoch. Počas svojej hereckej a režijnej kariéry vytvoril Jaroslav Sisák niekoľko desiatok inscenácií svetovej, ale aj slovenskej, či ukrajinskej dramatickej spisby a postáv v nich. Stál okrem iného ako spolutvorca pri vôbec prvom uvedení shakespearovho Kráľa Leara na slovenských profesionálnych javiskách. Ako riaditeľ divadla prispel svojim dielom k významnému posunu v tvorbe UND a neskôr DAD-u, koncom osemdesiatych rokov. Tieto výrazné zmeny

súviseli jednak s nástupom hereckého dorastu, ktorý bol vychovaný v kontakte s ruskou a ukrajinskou divadelnou kultúrou, ale aj s príchodom nových režisérov z ktorých mali mnohí povest' neposlušného dieťaťa slovenského divadla. Mám na mysli režiséra Jozefa Pražmárho, či Blahoslava Uhlára. K nim sa čoskoro pripojil aj Miloš Karásek, vyštudovaný architekt no neskôr aj dramatický autor a režisér. V inscenáciách ktoré svojim obsahom aj formou znepokojovali straníckych a vládnych predstaviteľov, muselo vedenie divadla na čele s Jaroslavom Sisákom brániť právo tvorcov na kriticko-spoločenský postoj aj svojrázny umelecký názor, ale aj na netypické divadelné postupy umelcov predovšetkým pred vtedajším straníckym a štátnym ideologickým dohľadom. Jaroslav Sisák stál v týchto prelomových rokoch na čele divadla, ktoré okrem novej divadelnej poetiky prišlo aj s rusínčinou ako svojou hracou rečou a napomohlo tak snahám Rusínov pri ich emancipačnom úsilí, ktoré vrcholilo v roku 1995 kodifikáciou rusínskeho jazyka.

• Aké sú tvoje zážitky z detstva a rodinné predpoklady, ktoré rozhodli, že si sa upísal Thálii?

– Asi pred dvanástimi rokmi mi o polnoci zavolať recepcný z jedného prešovského penziónu, že mám tam návštevu z Ameriky, ale že rozpráva iba po anglicky. Nakoľko

angličtina je pre mňa tabu, povedal som mu, že tam ráno prídem aj s prekladateľom. Ráno som prišiel do penziónu so zaťom, ktorý hovorí po anglicky, navštíviť a uvidieť amerického Sisáka. Nikdy predtým sa v rodine nehovorilo, že máme nejakých príbuzných v Amerike. Viem len, že môj dedo bol v Amerike sedemkrát. Recepčný nás priviedol ku dverám, za ktorými tajomná návšteva spala, zaklopali sme. Vo dverách sa objavil štyridsiatnik. Ja hovorím – Sisák, on – yes Sisák. Ukazujem na seba – ja som Sisák, a on nato – bol z rodiny niekto v Amerike? Áno, dedo, hovorím. – Aké meno? pýta sa. – Fedor, hovorím. On sa pozrel do svojich poznámok a povedal – Fedor yes. Až potom nás pustil do izby. Toto len dokazuje moje tvrdenie, že keď je niekto nositeľom priezviska Sisák, tak je to moja rodina. V rozhovore sme zistili, že naši dedovia boli bratia. A pochádzali z Východného Slovenska. O Sisákovskom rode v minulosti viem veľmi málo, len z rozprávania deda. Pochádzal z početnej rodiny, čo v našom kraji nebola žiadna vzácnosť. Bolo ich 13 bratov, tí sa rozišli po svete za prácou, za živobytím. Môj otec mal iba dvoch súrodencov, to asi preto, že dedo často na dlhšie cestoval do Ameriky. Aj teraz, po niekoľkých generáciách, keď niekoho stretnem s priezviskom Sisák, zistíme, že máme spoločné korene.

Ja som vlastne vojnové dieťa. Narodil som sa v roku, keď sa začala druhá svetová vojna. Vojnu si pamätám matne. V lete 1944 roku, mal som päť rokov, v dedine stáli slovenskí vojaci. Mali za dedinou postavené stany, mali tam poľné kuchyne, deti sa okolo nich obšmietali, oni nás vždy niečím ponúkli. Asi sme im pripomínali ich vlastné deti. Doteraz cítim vôňu cigórie ktorej sme vraveli cukória. Bola to lisovaná káva s cukrom.

Po vojne, v 1945 roku som začal chodiť do školy. Nebolo učiteľov, pomaly sa vracali z frontov, tak nás učili starší chlapci, meštiankári. Ja som bol dedovým miláčikom. Pamätám sa, že už som chodil do školy a on ma stále hojdal v kolíske. Bol vtipný, mal vždy také trefné poznámky. Vo vojne, počas evakuácie, ostal doma. Nemci starších, nad 70 rokov, nechávali doma, organizoval s vojakmi výmenný obchod. My sme v noci prichádzali z lesa, on mal prichystané komisniaky, tak sme volali vojenský chlieb a odnášali ich do lesa. Veľa spomienok z neskoršieho obdobia mi vymizlo z pamäti, ale na toto si pamätám.

Z detstva si pamätám iba na tie príjemné zážitky. Na dedine detstvo ubiehalo v hrách, učení a práci. Pásol som kravy, robil huncútstva, chodil do školy. Od apríla do októbra sme chodili bosí. V škole som pričuchol aj k divadlu. Keď prišiel do dediny stály učiteľ, pamätám si ho veľmi dobre, bol to vynikajúci učiteľ, Ivan Kozej, začal nacvičovať s deťmi aj dospelými „divadlo“. Hral som v jednom skeči, volalo sa to tuším „Bjo Sivá, na bazar“, starého gazdu, ktorý ide na drabináku na jarmok. Po ceste dohoní mladú nevestu, alebo vdovu, už si nepamätám, ale tá za zvezenie nemá čím zaplatiť, lebo ešte nič nepredala, tak ako zálohu dá dedovi bozk. Dedo z tej radosti aj vzrušenia, pleskne bičom a skričí: „Bjo Sivá, na bazar!“ (Neviem či to treba prekladať – Sivá to bola kobyľa a bazar jarmok.) Hrali sme to po rusínsky, tak, ako sa v dedine rozprávalo. Ja som nevedel čo robím, plnil som učiteľove príkazy, vdova, či nevesta, bola odo mňa asi o sedem rokov staršia, o desať centimetrov vyššia, namiesto drabináka sme sedeli na „koze“, podstavci na pílenie dreva, u nás na dedine sa tomu hovorilo „kobyľina“, takže s kobyľou to malo čosi spoločné, ale kobyľa Sivá bola kdesi v imaginárnom zákulisí, lebo sme hrali na javisku zbitom z takých istých „kobyľín“, ako bol môj „drabinák“ a z dosák, v škole, v triede v ktorej počas vyučovania sedelo asi 30 detí od 6 do 16 rokov. Ale úspech to malo obrovský. Ľudia sa

Prvý a posledný riaditeľ Ukrajinského národného divadla – Ivan Hryc – Duda a Jaroslav Sisák. Snímka archív J. Sisáka.

váľali od smiechu. Bodaj by nie! – keď uvideli osemročného chlapča s fúzami z priadze na špagáte, uviazanými cez uši, ako bozkáva „vdovu“, ktorá už potrebovala chlapa, ako toto chlapča blažene vykrične „Bjo, Sívá, na bazar!“ Tak toto boli moje divadelné začiatky. Po desaťročiach, keď som prichádzal na návštevu do rodnej dediny, z ktorej som odišiel, ako 11 ročný, tak pamätníci a účastníci tohto predstavenia, ma v krčme zborovo vítali: „bjo, Sívá, na bazar!“ Tomuto ja hovorím úspech! Takýto, často, nezažijú ani národní umelci.

Môj otec pekne spieval, možno preto sa stal farárom. Dokonca, na konci dvadsiatych rokov minulého storočia spieval v Prahe. A na dedine najväčším a najoriginálnejším divadlom boli svadby, krstiny, pohreby, odpusty – púte. A samozrejme „hudáci“- dedinské zábavy. Tie sa organizovali pri rôznych príležitostiach, fašiangy, začiatok pôstu, koniec pôstu, regrútske zábavy. Všetko malo svoje pravidlá, svoj rituál a predstav si, nikto to nerezistroval, všetko malo svoj poriadok. Pri „hudákoch“ sa parobci museli pobiť, ináč „hudáci“ nestali za nič. A Vianočné a Veľkonočné zvyky. Oblievačky, zbieranie surových vajčiek mládenkami, ako výslužku za oblievanie a ich výmena v krčme za pijatiku. Všetko malo svoje pravidla. Alebo „paribsky“ večerné spevy. Po práci sa paribci – mládenci zišli konča dediny, spievajúci išli hore dedinou, dievčatá vykukovali z okien, spev sa vracal z horného konca, ako sa mládenci rozchádzali ku svojim milým, tak postupne zanikal. Neskôr sa začal ozývať spev kohútov, ktorý budil spevákov do ďalšieho pracovného dňa. Možno aj toto malo vplyv na môj ďalší život.

• *Skôr, ako si sa ocitol v Ukrajinskom národnom divadle, študoval si na pedagogickej škole v Prešove. Aká bola tvoja cesta do divadla a čo ťa na druhej prešovskej profesionálnej scéne – povedľa slovenského Divadla Jonáša Záborského – najviac priťahovalo?*

– Maturoval som na Ukrajinskej pedagogickej škole v Prešove. Moje školské peripe- tie boli dosť nezvyčajné. V základnej škole som sa učil po rusínsky, v meštianke v Snine sme sa učili „akože“ po rusky, nižšiu strednú školu, som ukončil v Michalovciach, sloven- skú. Keď som prišiel do Michaloviec do školy (otec bol farárom v Klokočove), nevedel som ani rozprávať po slovensky a maturoval som na Ukrajinskej pedagogickej škole. Tá škola bola z núdze cnosť. Ja som chcel študovať na Vyššej hospodárskej škole, tak sa vtedy volala Obchodná akadémia. Lenže moju prihlášku na strednú školu riaditeľ v Michalovciach nepo- slal do Prešova, ale do Pardubíc na chemickú priemyslovku. Ja som totiž miloval chémiu a riaditeľ ma ju učil. Takže keď koncom augus- ta z Prešova nič neprišlo, 10. septembra tiež nič,

19. otec povedal – synu, ideme do Prešova. Riaditeľ hospodárskej školy poznal môj- ho otca, maturoval u neho môj starší brat Miron. O mne, samozrejme, nič nevedel. Miesto nebolo, ale poradil otcovi, aby šiel so mnou na UPŠ – Ukrajinská pedagogická škola – tá sa práve presťahovala z Medzilaboriec, že tam berú každého. Mal pravdu. Riaditeľka povedala otcovi, že ma berie, len mi musí kúpiť husle – bol to povinný nástroj na pedagogickej škole – a prihlásiť ma do internátu. Otec mi kúpil husle v pa- pierovom vrecku. Puzdrá nemali. Myslím, že tie husle vtedy stáli 90 korún českoslo- venských. Bolo práve po menovej reforme, takže to bol veľký peniaz. Prihlásil ma do internátu, nechal mi 15 korún a odišiel na vlak. Tak sa začala moja umelecká dráha. S husľami. Keď som na prvej hodine huslí zobral sláčik do ľavej ruky, lebo ja som ľavák, učiteľ neveriacky pokrútil hlavou a odišiel z triedy.

Od malička som rad čítal, recitoval, zúčastňoval som sa súťaží, okresných, kraj- ských, a tak, tesne pred maturitou v máji 1957, som sa dostal na Hviezdoslavov Ku- bín. Bolo to v akademickom týždni. Pre mňa to bol nezabudnuteľný zážitok. Tam som na vlastné oči uvidel živých básnikov, ktorých som poznal iba z učebníc, rozprával sa s nimi, hercov, ktorých som počul iba v rozhlase a nikdy nevidel (televízia vtedy ešte nebola), a samozrejme, rovesníkov z celého Slovenska, aj starších vysokoškolákov. Bolo to obdobie po 20. zjazde KSSZ, po odsúdení kultu osobnosti. Všetci žili v akejsi nádeji. A tam som sa stretol aj s Pištom Oľhom. Poznali sme sa zbežne z prešovského korza, ale v Kubíne sme sa skamarátili. Padli sme si do noty. On bol síce starší, ja som mal vtedy 18, on 21, ale sme z jednej generácie; vojna ten vekový rozdiel akoby zma- zala. Skôr sme dospievali. Verili sme, že vybudujeme krajší zajtrajšok. Chodili sme z presvedčenia ma brigády, tí starší, budovali trať mládeže, HUKO, CHEMKO Stráž-

Jaroslav Sisák v šesťdesiatych rokoch. Sním- ka archív J. Sisáka.

Igor Rusnák: *Líšky, dobrú noc!* UND, 1964. Zľava Pavol Simko, Tamara Simková, Anastázia Juhásová a Jaroslav Sisák v postave Farára. Snímka archív J. Sisáka.

ske, organizovali kultúrne úderky, kolektivizovali, verejne sme odsudzovali zradcov, špiónov a kolaborantov v presvedčení, že budujeme vlast'. A 20. zjazd KSSZ nám dal po papuli. Ja som vtedy maturoval.

Už ako študent UPŠ som účinkoval v ukrajinskom vysielaní Slovenského rozhlasu v pionierskych zorničkách, neskôr v literárnych pásmach a tak som sa zoznámil s hercami UND. Ako študenti sme pravidelne navštevovali obe prešovské divadla. V Santa Márii v Prešove, kde bola umiestená UPŠ, mali internát adepti herectva, členovia ODK (Odborný divadelný kurz), o ňom sa zmienim neskôr, boli to vlastne naši rovesníci, stretávali sme sa, rozprávali. Už som spomínal, ako sa začala moja umelecká púť s husľami. Ja som na týchto husliach neskôr hral, dokonca so sláčikom v pravej ruke. Mali sme na škole i sláčikový orchester, hral som druhé husle. Asi v treťom ročníku sme pripravovali v škole detskú operu *Koza Dereza*, ukrajinského skladateľa M. Lysenka. Účinkoval tam aj náš sláčikový orchester. Zrazu pred premiérou onemocnel predstaviteľ Deda, ktorý kupuje kozu, tak náš učiteľ hudby a dirigent predstavenia rozhodol, že part Deda budem spievať ja. A rozhodnutia pána, vtedy súdruha, učiteľa Juraja Kosfuka boli neodvolateľné. A tak som sa po 10-tich rokoch, dostal zase k postave starého deda. Ten part pozostával asi z dvoch viet. Opera mala úspech nielen u spolužiakov, ale aj u publika. Mala niekoľko repríz. Hrali sme na javisku vtedajšieho UND. Tá sála i javisko boli úplne iné ako dnes, ale atmosféra divadla mňa osobne fascinovala. Líčil nás – hovorili sme tomu maskoval – nezabudnuteľný Mikuláš Ladižinský, vtedy člen činohry UND. Ten vedel tak pútavo rozprávať o divadle, hercoch, vymýšľať si rôzne príhody, že sme počúvali s otvorenými ústami. Ja som mu vtedy dokonca veril, až neskôr, keď sme boli kolegovia, som pochopil jeho fantázie a mystifikácie. Aj to, pravdepodobne, vplývalo na moje rozhodnutie ísť po maturite

do divadla. Mal som byť učiteľom, náš ročník nemal vtedy možnosť ísť študovať na vysokú školu, dostali sme umiestenky a museli sme učiť. Ja som dostal umiestenku ako riaditeľ školy neďaleko Prešova, odmietol som ju prevziať, vtedy to bola nepredstaviteľná vzbura, lebo som sa rozhodol ísť do divadla. Už som úspešne absolvoval konkurz a tak pomohlo aj vedenie UND. Potrebovali mladých s maturitou. Nestal som sa riaditeľom základnej školy, ale som 2. augusta 1957 nastúpil do UND, ako člen činohry so základným platom 760 Kčs. Vtedy ma plat nezaujímal, chcel som byť hercom. Nestal som sa riaditeľom základnej školy, ale po 25-tich rokoch riaditeľom Ukrajinského národného divadla.

Začínal som prakticky ako elév. Do divadla sme prišli traja – dve dievčatá a ja. Hneď nás obsadili do „masoviek“. Veľa chlapcov vtedy narukovalo, preto potrebovali „masy“. V *Ukradnutom šťastí* som začal pobeťovať po javisku, spievať a tancovať. Bol to akýsi dovtedy nepoznaný pocit slobody. Už som sa nebál, že ma vychovávateľ pošle vyčistiť si topánky, že mi zakáže vychádzky, že ma v sobotu nepustí domov, alebo do kina. Jedným slovom, stal som sa slobodným človekom, myslel som si. Kolektív činohry bol vtedy relatívne mladý. Umelecky aj vekovo. Divadlo fungovalo 11 rokov, členovia sa často striedali, malo už piateho riaditeľa, ale sa aj konsolidovalo. A pomaly aj stabilizovalo.

• *Ako riaditeľ si mal zaiste možnosť poznať podrobnejšie okolnosti, ktoré viedli k vzniku tohto pozoruhodného divadla krátko po vojnových udalostiach v roku 1945. Mohol by si nám osvetliť niektoré skutočnosti, súvisiace so vznikom Ukrajinského národného divadla?*

– Nie som historik. Neskúmal som založenie a vývoj divadla. Keď som prišiel do divadla, veril som tomu, čo iní rozprávali. Až neskôr som sa začal o históriu divadla zaujímať a kriticky hodnotiť všetko, čo sa dialo. Divadlo bolo založené 24. novembra 1945. Dostalo názov Ukrajinské národné divadlo. A toto je na zamyslenie. Hneď po vojne, v zničenom, rozbombardovanom a spálenom kraji, vzniká profesionálne divadlo, bez hercov, režisérov, budovy, dielni a všetkého čo divadlo potrebuje, aby fungovalo. A bez diváckeho zázemia. Zdá sa, že to bola politická akcia. Nikoho nezaujímal koľko Ukrajincov žije v tomto kraji, väčšina obyvateľov sa vtedy hlásila k Rusínom. Ale už fungovala Ukrajinská Národná Rada, pracoval referát pre ukrajinské školy, hoci žiadne ukrajinské školy neexistovali. Až na začiatku päťdesiatych rokov sa ukázalo prečo to tak je. Začala sa masová ukrajinizácia. Ale toto už musia rozlúštiť historici. Slovo Rusín bolo ako nadávka, začalo sa tvrdiť, že sme všetci Ukrajinci, že Rusín to je iba zastaralý názov Ukrajinca atď. Keď sa tak nad tým teraz zamýšľam, zdá sa mi, že to všetko bolo vymyslené dávno, kdesi v Jalte, alebo Postupimi. Podkarpatskú Rus pripojili k Ukrajine a stala sa z nej Zakarpatská oblasť Ukrajiny. Hneď za tým prišla optácia. Asi 12 tisíc Rusínov optovalo na Ukrajinu, za väčším kúskom chleba. Divadlo bolo založené, začali zháňať hercov. Riaditeľom, režisérom aj hercom v jednej osobe bol Ivan Hryc – Duda. Začala sa pripravovať prvá premiéra, dráma M. Starického *Oj, ne chody Hrycju...* Týmto prvým titulom, začalo UND svoju umeleckú púť. Prípravy na založenie divadla začali skôr. Veď Ivan Hryc-Duda, ktorý bol akým-si gestorom vzniku divadla, mal skúseností z divadelnej praxe na Podkarpatskej Rusi, dobre vedel, že divadlo bez ľudí, najmä hercov, existovať nemôže, preto ešte začiatkom novembra 1945 sa dohodol s vtedajším riaditeľom Východoslovenského národného divadla Jankom Borodáčom, že vybraní adepti pre prácu v UND, budú

navštevovať dramatické štúdio pri Východoslovenskom národnom divadle v Košiciach. Bol vypísaný konkurz. Prihlásilo sa 10 ľudí, ale ostali iba dvaja. Divadlo vzniklo na družstevných základoch, ako spoločnosť s ručením obmedzeným. Nebudem tu uvádzať presný dátum, kedy bola vystavená zakladacia listina, to nie je podstatné, podstatné je, že 1. januára 1946, keď sa začala pripravovať prvá inscenácia, v divadle pracovalo 16 členov z toho deväť „zbehnutých“ učiteľov. 2. marca bola premiéra.

Vo všetkých neskorších hodnoteniach, pri rôznych jubileách, povinne sa uvádzala formulka: „...ďakujúc múdrej politike KSČ a ľudovodemokratickej vláde...“, hoci každý vedel, že v 1945 roku nebolo ani múdrej politiky, ani ľudovodemokratickej vlády. Zničený kraj, hlad, ale akoby sa naplňalo to známe – ľudia potrebujú chlieb a hry. V 1946 roku divadlo pripravilo štyri premiéry, dve v ukrajinskom a dve v ruskom jazyku. Ako zneli tieto jazyky z úst Rusínov si môžeme iba domyslieť. Ale o tom neskôr.

• *Pamätáš si osobne prvého riaditeľa UND Vasila Hrica-Dudu?*

– Pamätám sa, že kedysi na konci roka 1946, alebo na začiatku 1947-ho, bola treskúca zima, záveje po okná domov, ulicu cez dedinu prekopávali lopatami, do dediny prišiel chlap, vysoký, s fúzami, vo veľkej baranici a veľkou palicou, ktorou odháňal psov. Hovorili, že prišiel nový učiteľ, obhliadnuť si školu. Až neskôr, keď som už bol v divadle, zistil som, že to bol Ivan Hryc-Duda, zakladateľ a prvý riaditeľ UND, vtedy ho práve vyhнали z divadla, tak si zháňal zamestnanie. V roku 1957 už zase pracoval v divadle, ako dramaturg a herec. Vrátil sa na popud vtedajšieho riaditeľa Ivana Macinského. Keď som mu to pripomenul, zasmial sa a povedal: „Vidíš, kolega, cesty Hospodinove, sú nevyspytateľné.“ Vtedy medzi nami vzniklo akési ťažko popísateľné puto. Bol to človek veľmi erudovaný, sčítaný, skúsený – a žiaľ, vtedy už aj hluchý. S týmto hendikepom bojoval celý život. Ale znášal to statočne. S humorom. V prvej mojej premiére v UND, bola to *Márnosť* od I. Tobileviča, som hral sluhu slepého generála, ktorého stvárňoval práve Ivan Hryc-Duda. Neskôr bola naša spolupráca – keď som sa po štúdiu vrátil do divadla ako režisér – plodná, dlhá, tvorivá a zábavná. Vyvinulo sa medzi nami priateľstvo, otvorene sme si hovorili, čo sme si mysleli, preli sme sa, veľa som sa od neho naučil aj dozvedel. Mal obrovskú knižnicu, ktorá bola jeho pýchou a láskou. Vyznal sa v bylinkách, v ľudovom liečiteľstve, často sme koštovali jeho bylinkové preparáty, keď už nebolo nič iné. Pracovali sme spolu nad štyrmi jeho hrami, tri som režíroval na scéne UND. Veľmi som si ho vážil a myslím si, nie, som hlboko presvedčený, že si zaslúži najväčšie uznanie, lebo on prvý vdýchol život tomuto divadlu.

• *V Ukrajinskom národnom divadle si začínal najprv ako herec, neskôr si šiel študovať na kyjevský Divadelný inštitút Karpenka Kareho. Čo bolo rozhodujúcim impulzom pre toto tvoje rozhodnutie?*

– V mojej prvej sezóne v profesionálnom divadle som pobehoval v „masovkách“, ale zahral som si aj menšie postavy, v rozprávke a niektorých iných hrách. Ale hrozila mi vojenčina. Preto som si dal prihlášku na VŠMU, dokonca na réžiu. Musím sa bez mučenia priznať, že som nemal potuchy čo to je. Ale mal som 18 rokov a toľko drzosti. Tá patrí k tým rokom. Z VŠMU mi poslali materiály na prípravu. Mal som sa pripraviť na skúšky z herectva, bolo tam množstvo básni, prózy, dialógov, ktoré sa bolo treba naučiť a urobiť režírný a ideový rozbor hry podľa vlastného výberu. Ten

Na hodine herectva v Divadelnom inštitúte Karpenka Kareho v Kyjeve zľava Jaroslav Sisák, Ivan Stropkovský a ukrajinský študent Šeremet. Snímka archív J. Sisáka.

rozbor som opísal z nejakej sovietskej metodickéj príručky pre amatérske divadlá a bol som natoľko drzý, že som sa neunúval s prekladom do slovenčiny. Poslal som im to po rusky. Asi som si myslel, že sa zľaknú a hneď ma príjmu. Prijímacie pohovory boli v júni, ja som bol s divadlom na mesačnom zájazde v severných Čechách, takže na skúšky som cestoval celý deň a noc. Ráno som sa opláchol v akejsi fontáne a išiel skúšať šťastie totálne nepripravený. Prvé boli skúšky z herectva. Zo začiatku sme recitovali, to ešte nebolo také zlé. *Mor ho!* a *Marínu* som poznal, aj monológ o nose, ale potom prišli na rad dialógy z hier s partnerkou, a to už bolo horšie. Ja som texty nevedel, nenaučil som sa ich. Čosi som bľabotal, obsah som poznal, bol to *Ženský zákon* či *Statky-zmätky*, už si nepamätám. Zrazu mi došlo, že je to vážne. O chvíľu som bol na stanici, nasadol do vlaku a upaľoval do Ústi nad Labem. Doteraz neviem či mi prišla nejaká odpoveď zo školy, alebo nie, aspoň otec mi o tom nič nehovoril (ja som mal totiž trvalý pobyt u rodičov a tam mi chodila úradná pošta). A tak som dostal povolávací rozkaz a musel som narukovať. V októbri som sa ocitol kdesi za Plzňou v poli, nebolo tam nič, len dva drevené baraky, jeden bunker a päť protiletadlových kanónov. Týždeň nás učili po vojensky salutovať, pochodovať, počúvať a reagovať na povely pochodom vchod, vpravo bok, vľavo bok, čelom vzad a podobne. Po týždni prišiel za mnou nadporučík, že moja poradová príprava končí a že som zaradený do spojovacieho družstva ako radista. Ešte ako študent na UPŠ som v Zväzarme navštevoval rádiový krúžok, mal som dokonca triedu ako radista, oni o tom samozrejme vedeli, tak ma hneď zaradili do služby. Ale prečo to spomínam? O ďalší týždeň prišiel za mnou môj veliteľ družstva s jedným vojakom, rotným pisárom, ten sa ma opýtal či som pracoval v divadle. Povedal som, že áno, on na to, fajn a že v sobotu je skúška divadelného súboru, ja som jeho člen, tak aby som sa na skúšku dostavil. Všetko po-

Jaroslav Sisák v absolventskom predstavení na kyjevskom Divadelnom inštitúte Karpenka Kareho *Husárska balada*. Snímka archív J. Sisáka.

trebné že vraj zariadi veliteľ družstva. Bolo mi divné kde v týchto barakoch sa dá skúšať, ale rozkaz je rozkaz a musí sa splniť bez „odmluv“, presne a včas. V sobotu podvečer veliteľ družstva doniesol priepustku, nasadli sme asi desiatu na V3Sku, všetko mazáci, poddôstojníci, ja jediný som bol bažant a odišli sme na skúšku divadelného súboru do neďalekej dediny. Skúšalo sa v krčme, prišli dievčatá a skúška začala. Skúšali Klicperovho *Hadrijána z Římsů*. Režisér, tým bol už spomínaný pisár, že Hadrijána hrá politruk batérie, ale že je na nejakom školení, tak ja ho budem alternovať. Začal som protestovať, že neviem po česky. Pisár – režisér sa na mňa súcítne pozrel a skonštatoval: ty jseš ale vůl... Trvalo mi dlhšie než som pochopil toto jeho konštatovanie, že tu vôbec nejde o veľké umenie, ale o to, aby som vypadol z nezmyselného kolotoča vojenskej buzerácie aspoň na niekoľko hodín. Ja som tohto Hadrijána aj hral svojou svojráznou slovensko-česťtinou, chodili sme po vojenských útvaroch a okolitých usadlostiach. Tým pisárom bol Jirka Tibitanzl, po vojenčine sme si dlho písali, on si založil divadielko KRUH v Havířove či v Karvinej, už si nepamätám. Ale doteraz som mu vďačný, že ma vytrhol z jednotvárneho, otupujúceho prostredia a umožnil mi byť v prostredí aspoň trochu pripomínajúcom to, na aké som bol zvyknutý. On bol totiž neobyčajne schopný organizátor. Po *Hadrijánovi*, vymyslel projekt uvedenia *Balady z hadrů* Voskovca a Wericha. So všetkým, čo k tomu patrí. S orchestrom, spevmi a komparzom. Dokonca zorganizoval návštevu tohto predstavenia v Prahe. A tak v jeden sobotný večer sa náš divadelný krúžok ocitol v pražskom divadle ABC, na predstavení *Balady z hadrů* s Janom Werichom a Miroslavom Horničkom. Ale najväčšie a nezabudnuteľné prekvapenie nás čakalo po predstavení. Jirka vybavil stretnutie

V absolventskej inscenácii *Husárska balada* Jaroslav Sisák (vpravo) a Mária Šeptáková. Snímka archív J. Sisáka.

s Janom Werichom. Na toto sa nedá zabudnúť. Majster nás prijal vo svojej šatni, a zo-trval s nami asi v pätnásťminútovom rozhovore. Hádzal uštipačné poznámky, pýtal sa a sám si odpovedal, chlapi sa smiali a boli nesmierne šťastní. Ja som nechápal pre-čo. Až neskôr som to pochopil. Werich bol pre nich ikonou, mne nehovoril skoro nič. Ja som ho skoro ani nepoznal. Jeho filmy sa nepremietali, nepísalo sa o ňom, jedným slovom, bol na indexe, bol pre moju generáciu na Slovensku tabu. Aby som nezabu-dol, my sme ten projekt *Balady* zrealizovali! Boli sme dokonca na celoarmádnej súťaži v Prostějove. Ja som robil súboru maskéra. Po skončení vojenskej prezenčnej služby som sa vrátil do divadla, hoci otec mal so mnou iné plány.

V októbri 1960 r. som dostal z divadla list, že ma očakávajú, dokonca že som ob-sadený do rozprávky. Hneď mi stúplo sebavedomie, že som nenahraditeľný. Pravda však bola taká, že dva týždne pred premiérou zdrhol nový člen činohry, nevedno kam, ja som ho mal rýchlo nahradiť. V činohre som stretol veľa mladých. Rozrástla sa. Mala okolo 30 členov. Rozmýšľal som, ako ďalej. Otec ma stále nahováral, aby som to nechal, aby som išiel študovať. Na medicínu, alebo za farára. Išiel som za riadite-ľom, že chcem z divadla odísť. – A prečo? Chcem študovať, mám malý plat, že väčšie platy ako ja, majú tí, čo teraz nastúpili. On, že to nie je problém, plat mi hneď zvýšia, aj so štúdiom sa dá niečo robiť, vraj, plánujú poslať do Kyjeva pár mladých ľudí na divadelný inštitút a ja som prvý v poradovníku. Tak som ostal. Trvalo to ešte dlhých

Na hodine herectva na Divadelnom inštitúte Karpenka Kareho v Kyjeve Valerij Kuksin a Jaroslav Sisák. Snímka archív J. Sisáka.

šesť rokov, než sa to uskutočnilo. A tak som si v máji 1966 r. po ôsmich rokoch, zopakoval prijímacie skúšky na VŠMU, spolu s kolegyňou Máriou Šeptákovou a kolegom Ivanom Stropkovským, a v auguste po sústredení v Prahe, cez Moskvu sme pristáli v hlavnom meste Ukrajiny, Kyjeve.

• *Ako sa ti páčilo v Kyjeve na škole, kto boli tvoji učitelia herectva a réžie a čím sa ti zdala byť kyjevská škola príťažlivá?*

– Mal som už 27 rokov keď som prišiel do Kyjeva. Moji kolegovia boli o tri roky mladší, ale aj tak sme kazili vekový priemer študentov. V ročníku boli 17 – 18 roční. Z Moskvy do Kyjeva sme pricestovali vlakom. Na stanici nás čakali s mikrobusedom a odviezli do internátu. Ostala s nami dievčina, ktorá práve ukončila inštitút, mala sa o nás postarať do začiatku školského roka. Bolo to výborné dievča, pozvala nás na obed, potom do kina, po kine znova do reštaurácie, starala sa o nás príkladne. Hneď sme sa skamarátili. Po čase sa nám priznala, že jej to prikázali. My sme totiž boli prví zahraniční študenti v divadelnom inštitúte za celú jeho existenciu, nevedeli čo majú s nami robiť, či sa s nami dohovoria. Natašu k nám prideliť preto, že vedela po nemecky. Oni si asi mysleli, že v Československu vieme všetci po nemecky. Vieš si predstaviť ich prekvapenie, keď sme s nimi začali rozprávať po ukrajinsky. Boli sme pre nich exoti. Blížil sa prvý september, do internátu sa začali schádzať študenti. Do izby k nám – ku mne a Ivanovi Stropkovskému – sa nasťahovali dvaja štvrtoročníci, hneď nám začali novinami vylepovať skrinky na veci. Kto nebýval v sovietskych internátoch, ťažko si vie predstaviť, ako vyzerajú. Náš internát bol nový, čistý, za dva roky, čo sme v ňom bývali, nemali sme žiadne problémy s hmyzom, ale aj tak, pred ubytovaním si študenti oblepovali vnútrajšok skriniek novinami. Bola to akási deratizácia. My sme si to s Ivanom chceli urobiť sami, ale oni nás k tomu nepustili. A dobre urobili. Tie noviny sa nelepili lepidlom, ale z múky a vody sa robil glej, nanášal sa na steny a na to sa lepili noviny. Ako som bol spomenul, s dorozumievaním sme nemali problém, takže po práci sme sa chlapcom chceli odvdáčiť, ale napokon hostili nás oni. Prvýkrát v živote som jedol toto jedlo a od vtedy ho zbožňujem – „kartoška v munde z salom i cesnakom“! Nedám naňho dopustiť. Vypili sme samohonky, zajedli

zemiakmi v šupke, so slaninou a cesnakom. A skamarátili sme sa. Moje priateľstvo s Voloďom Snižnym trvá doteraz.

Prvého septembra začal semester. Začínal som na herectve. V ročníku nás bolo habadej. Vedúcim ročníka bol Gruzín, Dmitrij Alexidze. Človek nespútaneho temperamentu, výbušný, neposedný. Celý prvý semester na hodinách herectva sme robili etudy, na zadanú tému, aj z vlastných nápadov, pri ktorých sme nesmeli povedať ani slovo. Etuda musela mať dej, vývoj, kulmináciu a rozuzlenie. Zo začiatku sme robili individuálne etudy, neskôr s partnerom, alebo partnerkou, potom kolektívne. Pomaly sme sa začali orientovať v priestore, sledovať chovanie partnera, reagovať naň, vidieť ho a všetko bez jediného slova. Na nemých sme sa hrali celý jeden semester. Pre mňa, čo som hral v divadle aj hlavné úlohy, to bolo čosi nepoznané. V divadle som to robil intuitívne, na príkaz režiséra, tu som začal chápať prečo to robím. Ja som šiel študovať herectvo, ale bol som prekvapený, že túto prípravu museli absolvovať aj režiséri. Niektorí boli starší ako ja, roky pracovali v divadle ako herci, ukončili herectvo na divadelných školách, ale toto bola metóda Dmitrija Alexidzeho. Týmto drilom musel prejsť každý, kto chcel u neho študovať. A som rád, že som ním prešiel aj ja. U mňa sa do slova a do písma naplnilo to známe lomonosovské: starý somár sa prišiel učiť abecedu. V druhom semestri, sme už mohli hovoriť, vymýšľať si dialógy, vyberať úryvky z divadelných hier, fantázii sa medze nekládli. Mimo hereckej tvorby sme navštevovali prednášky zo všeobecnovzdelávacích predmetov a samozrejme scénický pohyb, tanec, šerm, telocvik, vokál, scénickú reč, ortoepiu, zo začiatku aj ruskú konverzáciu, než prišli na to, že pre nás je zbytočná. V takomto kolotoči čas rýchlo ubieha. Vo štvrtom semestri, to sa už písal rok 1968, náš ročník rozdelili na dva. Veľa chlapcov sa vrátilo z vojenskej základnej služby a zákon im zaručoval návrat do školy, do toho istého ročníka z ktorého museli narukovať. My traja sme sa dostali k novému pedagógovi, vlastne pedagogičke. Vedúcou ročníka sa stala očarujúca a energická, vtedy ešte ani nie štyridsiatnička, Irina Alexandrovna Molostova. My sme boli cudzinci, tak sa s nami chcela zoznámiť osobitne. Asi po týždni ma zavolala a opýtala sa ma či nechcem prestúpiť na réžiu. Ja som povedal, že veľmi rád, ale to nie je také jednoduché. Som tu na štyri roky, na štátnom štipendiu..., ona nato, že všetko sa dá zariadiť. A aj zariadila. Napísal som do divadla žiadosť, riaditeľ Pichanič potvrdil, že divadlo bude potrebovať režiséra, v inštitúte to vybavila ona, na ministerstve školstva generálny konzul a o mesiac som písal režisérsky a ideový rozbor hry a pripravoval úryvok pre komisiu, ktorá mala schváliť moje preradenie na režisérske oddelenie. Musel som začať doháňať to, čo som zameškal. Najmä v oblasti teórie. Zháňal som literatúru, viac sedel v knižnici. V ročníku sme boli traja režiséri, štyroch si zobral Alexidze. Svojich vyvolených. Ja som, chvála bohu, ostal u Molostovej a za veľa jej vďačím. Prečo, o tom sa zmienim neskôr.

• *Ako cestuje študent do Sovietskeho zväzu po okupácii vojskami spriatelenej armád Varšavskej zmluvy?*

– Bola jar 1968 roku, v Československu sa aj politicky otepľovalo, nastávali zmeny, my sme o tom vedeli veľmi málo. Sovietske noviny písali o kontrarevolúcii, na konzuláte boli vystrašení. Spolužiaci – niektorí nám gratulovali, iní sa pýtali čo sa u nás deje. České a slovenské noviny prestali na Ukrajinu dochádzať, boli sme v akej-si pre nás nepochopiteľnej izolácii. Ale hlavným pre mňa bolo štúdium. Pripravoval som ročníkovú režisérsku prácu, napísal som si scenár podľa poviedky O. Dovženka

Jaroslav Sisák a Mária Šeptáková, neskôr Sisáková začiatkom šesťdesiatych rokov. Snímka archív J. Sisáka.

Nezabudnuteľné. Naskúšal som ho so spolužiakmi a úspešne obhájil, urobil skúšky z ostaných predmetov a tešil sa na prázdniny. S kolegyňou z divadla, teraz spolužiačkou, Máriou Šeptákovou, sme plánovali svadbu, už skoro rok sme boli zasnúbení. Tu mi zišli na um slová Hryca-Dudu, ktoré mi povedal pred jedenástimi rokmi – cesty Hospodinove sú nevyspytateľné. Končili sme štvrtý semester, ešte sme nevedeli čo nás čaká.

V júni sme sa vrátili na Slovensko. Nám sa zdalo, že sa nič nedeje, okrem toho, že v novinách a na obrazovke sa zjavovali nové tváre, noviny písali otvorene o všetkom, ľudia ktorých som stretával, boli nadšení, iní nadávali. Ja som sa pripravoval na svadbu. 17-ho augusta 1968 som sa ženil. Svadba bola veľká, dedinská, v cerkvi, so všetkým čo k tomu patrí. Hodovali sme tri dni, 20. sme zo Sloviniek, kde bola svadba – bývali tam rodičia – odcestovali do Humenného, bydliska teraz už manželky Márie. Unavení, nevyspatí aj podchmelení, dúfali sme, že si konečne odpočinieme a pripravíme sa na cestu do Kyjeva. Pred nami bol tretí rok štúdia. Spali sme snom spravodlivých, keď nás nad ráno, asi o štvrtej, zobudila Mášina mama, že začala vojna. V kuchyni rozhlas po drôte hlásil raz to, potom zasa niečo iné, nevedeli sme sa

Prví študenti Divadelného inštitútu Karpenka Kareho v Kyjeve zo Slovenska. Zľava Jaroslav Sisák, Mária Šepťáková a Ivan Stropkovský. Snímka archív J. Sisáka.

zorientovať, zapli sme televízor, tam to bolo to isté. Bolo to všetko veľmi emocionálne, my sme nevedeli čo sa deje, preto sme sa so švagrom vybrali do mesta. Humenné 21. augusta bolo pokojné, ospalé, len krčmy už boli otvorené, dali sme si pivo, stretli známych, porozprávali sa a išli domov. Až o dva dni sa v Humennom objavili prvé tanky. S manželkou sme nevedeli čo robiť, čo bude s našou školou. Do Bratislavy, na poverenie školsťva, sme sa dovoliť nemohli, tak som sa vybral do Prešova, do divadla, pre nejaké informácie. Divadlo bolo tiež hore nohami, jedni behali, vylepovali plagáty proti okupantom, iní nadávali a ostatní mlčali. Mňa tí najbojovnejší čo vylepovali plagáty skoro zlynčovali, že som tiež okupant, lebo tam študujem (len tak na okraj, keď som sa v 1971. roku vrátil do divadla, tí istí boli v previerkových komisiách a boli z nich najagilnejší, nekompromisní normalizátori). Stretol som sa s Ivanom Stropkovským a dumali sme, čo ďalej. Rozhodli sme sa, že v treťom ročníku nechať školu by bolo nezodpovedné, že študujeme herectvo a réžiu a nie politické vedy, preto sa vrátíme do Kyjeva a ukončíme štúdium.

31. augusta sme v Košiciach nasadli do pomaľovaného, popísaného vlaku Praha – Moskva a vyrazili do neznáma. (Tie kresby a nápisy na vagónoch sa nedajú

Carlo Goldoni: *Sluha dvoch pánov*. UND 1971. Réžia J. Sisák. Zľava Tamara Simková, Juraj Jakul, Mária Sisáková a Jaroslav Sisák ako Doktor Lombardi. Snímka archív J. Sisáka.

zopakovať, Dobrý vojak Švejka je v porovnaní s tým, čo sme čítali na vagónoch, nevinným románom pre dievčenské školy, ale ako hovoril Hašek, je to obraz doby). Vlak bol úplne prázdny. Iba vo vagóne, v ktorom sme cestovali my, bol opitý sprievodca a ruský partizán, ktorý sa vracal z osláv výročia SNP. Celou cestou do Kyjeva sa títo dvaja opíjali, nadávali si, plakali, objímali sa, zase si nadávali, pili a nútili i nás. Obaja boli rovesníci, stále opakovali: za toto sme bojovali? Nás čakal Kyjev a začiatok školského roka. Piaty semester.

Do Kyjeva sme prišli s asi štvorhodinovým meškaním. V Čope dlho umývali vlak, než ho očistili od kontrarevolúcie. Do Kyjeva prišiel čistý, ako Talia. Na stanici v Kyjeve nás čakali asi piati spolužiaci, posadili nás do taxíkov a dopravili pred inštitút. Tam na nás čakal skoro celý inštitút a na rukách nás vniesli do auly. So zahájením akademického roka čakali na nás, nevedeli či sa vrátíme do školy, alebo nie. Privítanie to bolo pompézne. Nový rektor nás tiež privítal – s tým, že musíme byť vďační za bratskú pomoc, my sme mlčali, študenti tiež, rektor poznamenal, že študenti vždy boli solidárni a zahájil akademický rok. Tak sa začal náš piaty semester.

Boli sme zmätení, nevedeli sme, čo máme robiť. Konzulát prakticky nefungoval, študenti z Československa, ktorí študovali na iných vysokých školách, zatiaľ nepricestovali, ale všetka češť spolužiakom. Snažili sa nám spríjemniť pobyt, ako len mohli.

Už som bol spomenul, že som bol veľmi vďačný vedúcej ročníka, že ma zobrala do svojej skupiny. Aj teraz sa prejavila ako vnímavá, veľkorysá, uvažujúca a chápaná. Režiséri z paralelného ročníka odchádzali na prax do Leningradu, za svojim profesoro-

Jaroslav Dietl: *Senohrabské grácie*. UND 1964. Zľava Mária Korbová, Alena Fabianová, Barbora Popovičová, Tamara Simková, Helena Rozgieviczová, Jaroslav Sisák, Mária Procházková a Mária Šeptáková.

rom Alexidzem. On tam režíroval Sofoklovu *Antigonu*. Ona vybavila, aby som túto prax mohol absolvovať s nimi. Malo to dve pozitíva: Jednak som odišiel z Kyjeva do iného prostredia, predtým som nikde inde nebol, doba bola hektická a ja som nevedel držať jazyk za zubami. A potom – Leningrad bol predsa len divadelnejšie a kultúrne bohatšie mesto, ako Kyjev, mohol som oveľa viacej vidieť, poznať, skúsiť. Hneď prvá skúsenosť bola nepríjemná. V hoteli, alebo skôr ubytovni, ma nechceli ubytovať, že som cudzinec a cudzinci u nich, rozumej v ZSSR, bývajú v luxusných hoteloch. Až riaditeľ tohto zariadenia rozhodol, že ja som prechodne občan Kyjeva, to znamená, Sovietskeho zväzu, tak som mohol ostať v ich hoteli. Tak sa začala moja mesačná leningradská anabáza. Okrem toho, že sme každý deň doobeda museli byť prítomní na skúškach *Antigony*, mali sme dosť voľna. Pritom sme mali tolerantného vedúceho, ktorý ešte pred pár mesiacmi bol študentom, ukončil réžiu a Alexidze si ho vzal ako asistenta. Takže sme mohli spoznať nielen kultúrny, ale aj spoločenský život Leningradu. Chodili sme na skúšky aj do iných divadiel. Do Divadla satiry, Veľkého leningradského divadla M. Gorkého. Boli sme na skúškach vtedy známych režisér-ov, Akimova a Tovstonogova. Navštevovali sme múzeá, galérie, veď Leningrad je vlastne historická pamiatka. A ľudia! Priateľskí, ochotní, dobroprajní, milujúci svoje mesto, hrdí na jeho dejiny. V Leningrade som prvý krát uvidel Berliner Ensemble a jeho predstavenie *Coriolana*. Z Leningradu som sa vracal spokojný, duchovne obohatený a vďačný profesorky Molostovej za pochopenie a pomoc. Do Kyjeva sa začali vracieť študenti z iných škôl, aj k nám, do inštitútu, prišli noví z UND. Boli traja. Dve dievčatá a jeden chlapec. Jedno dievča som poznal, bola to dcéra režiséra a ume-

Viktor Valkulenko: *Hviezdnaté noci*. UND 1963. Réžia Jozef Feľbaba. Zľava Jaroslav Sisák, Mikuláš Laš a Vladimír Chocholouš. Snímka archív J. Sisáka.

leckého šéfa činohry UND J. Feľbabu, Táňa. Ostatní dvaja mi boli neznámi. Mária Michrinová a Pavel Maskalik. Už sme boli šiesti, stretávali sme sa každý deň, bolo nám veselšie a príjemnejšie. Čas ubiehal v študentských starostiach a povinnostiach. S manželkou sme sa pripravovali na radostnú udalosť. Čakali sme rodinu. V januári 1969 sme úspešne ukončili semester a odišli na prázdniny.

7. marca 1969 sa mi narodila prvá dcéra Jaroslava. Bola to veľká udalosť. Ja som práve vtedy nebol v Kyjeve, bol Medzinárodný deň žien, v ZSSR veľký sviatok, zbehol sa niekoľko voľných dní, tak sme so spolužiakom odišli k ním na dedinu do Černigovskej oblasti, jeho mama 8. marca oslavovala päťdesiatku. Tam ma stihol telegram, že sa mi v Humennom narodila dcéra. Prečo to spomínam? Kto nebol na Ukrajine, zvlášť, na ukrajinskom vidieku, len ťažko si vie predstaviť pohostinnosť, dobrosrdečnosť, otvorenosť a priateľstvo týchto ľudí. Rodičia môjho spolužiaka, Vasju Jakovca, ma prijali za svojho syna a pripravili krstiny mojej dcéry, vlastne ich vnučky. So všetkým, čo k tomu patrí: farárom, krstnými rodičmi a samozrejme hostinou. Bol som u nich na návšteve niekoľko krát, aj s manželkou Máriou a vždy nás vítali, ako svojich.

To boli tie príjemné stránky študentského života, lenže život prináša aj smútok a žiaľ. V apríli 1969 roku mi tragicky zomrel najmladší brat Igor. Doteraz jeho smrť nie je objasnená, ale to iba na okraj. Ja som dostal telegram a zberal som sa domov na pohreb. Tá cesta bola strastiplná. Do Užhorodu som letel z Kyjeva poštovým lietadlom, z letiska v Užhorode ma odviezli mikrobusedom na československú hranicu a odtiaľ som sa musel dostať do Humenného. Tam ma čakala manželka a dcéra. Bola nedeľa, autobusy nepremávali, akosi som sa dostal do Michaloviec, vlak išiel až večer, tak som sa pustil peši v nádeji, že niekoho stopnem. Aj som stopol. V3Sku. Šofér

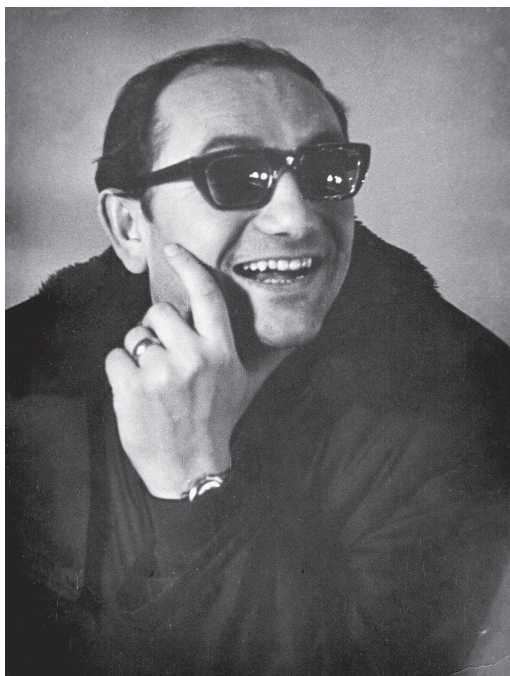
Igor Rusnák: *Lišky, dobrá noc!* UND 1964. Zľava Pavol Simko ako Karol, Jaroslav Sisák ako Farár a Anasztázia Juhásová ako Jana. Snímka archív J. Sisáka.

bol ochotný až dovtedy, než sa nedozvedel, že cestujem zo Sovietskeho zväzu. Darmo som mu vysvetľoval, že idem na pohreb, že mi zomrel brat, bol neoblomný, vysadil ma na ceste, kdesi pred Strážskym a odfrčal. Asi sa vtedy cítil veľkým hrdinom a bojovníkom proti okupantom. A to sú tie dramatické kontrasty, ktoré ja milujem v divadle. Ukrajinský zapadákov a moje rodné Slovensko.

Ale život je už taký, plný kontrastov a dramatických situácií. Preto je krásny, príťažlivý a nenapodobiteľný. Márna snaha, ani v divadle. A stále sa posúva dopredu, nedá sa zastaviť.

• *Ktoré umelecké impulzy a zážitky ruskej a ukrajinskej kultúry ťa počas študentských rokov najviac poznačili?*

– Moja profesorka Irina A. Molostova tvrdila, že réžii sa nedá naučiť. Alebo to cítiš a vieš čo chceš, alebo chod' od toho. Môžeš v knihách nájsť a nabíŕať sa čo je mizanscéna, ale na javisku, v priestore, ju musíš cítiť, prečo ju chceš práve takúto, aký má význam, čo ňou chceš povedať. Keď toto nevieš, potom je na javisku nezmyselné pobežovanie a chaos. Potom kompozície obrazu sú nezrozumiteľné, na javisku je iba nahromadenie masy ľudí, ktorí nevedia čo majú robiť a sú tam vlastne zbytoční. A že najlepšou školou je prax. Preto nás vo štvrtom ročníku poslala na prax do Moskvy, ku svojmu pedagógovi z GITISu, Andrejovi Gončarovovi, vtedy hlavnému režisérovi Divadla Majakovského v Moskve. Na celé tri mesiace. Gončarov bol v tom čase veľmi známa a uznávaná osobnosť v divadelných kruhoch. Bol taký reprezentatívny typ. Navonok vyrovnaný, pokojný, ale vo vnútri emotívny, temperamentný, energický – a múdry. To on nám hneď na začiatku povedal: zapamätajte si, každý režisér robí viac zlých, ako dobrých inscenácií, ale dobrý je ten, ktorý vie rozpoznať, ktorá

Jaroslav Sisák počas práce na diplomovej inscenácii *Lesnej piesne* od Lesie Ukrajinky v Ternopoli v roku 1970. Snímka archív J. Sisáka.

je dobrá a ktorá zlá. Uňho sme mali akúsi základňu, ale zabezpečil nám, že sme sa mohli zúčastňovať skúšok skoro vo všetkých vtedy známych moskovských divadlách. A tak sme sedeli na skúškach v divadle Sovremennik, na Maloj Bronnoj, v Divadle Vachtangova, v MCHATE, na hodinách herectva v GITISE, na skúškach J. Ljubimova v Divadle na Taganke. Práve tam skúšali Jeseninovho *Pugačova*. Na nich sme zistili, čo to je herecká drina a nekompromisnosť režiséra. Jeden výstup, domáhanie sa Chlopušu (toho hral nezabudnuteľný V. Vysockij) stretnutia s Pugačovom, celú skúšku. A naplno, bez úlav, bez prestávok. Zdalo sa nám vtedy, že to je zbytočné týranie herca. Než sme neuvideli celé predstavenie. Bol to nezabudnuteľný zážitok. Mali sme možnosť zúčastniť sa skúšok aj v iných divadlách, aj v našom „materskom“, divadle Vladimíra Majakovského. Na skúškach hry *Električka zvaná túžba*. Úplne iný spôsob aj prístup režiséra k hercovi než na Ta-

ganke, pokojný, zdalo sa, že herec sám nachádza riešenia, že režisér iba koordinuje a usmerňuje jeho konanie. A pritom režisér bol tou hnacou silou, ktorá uvoľňovala emócie a nútila postavu konať. Bývali sme v internáte GITISu a tam som zažil príhodu, na ktorú často spomínam. V druhom semestri nasťahovali k nám na izbu študenta z Afganistanu. Ten predtým študoval na univerzite, nedozvedeli sme sa od neho čo, ale že vraj zistil, že chce študovať divadlo, preto prestúpil na Divadelný inštitút. Bol moslim, nejedol slaninu a nepil alkohol. Divadelníci ho týmto nerestiam priučili za dva mesiace. Po semestri odišiel z inštitútu, že on chce študovať ekonómiu, preto sa sťahuje do Moskvy. A zrazu ho stretnem v internáte GITISu. Čo tu robíš, Zaman, pýtam sa ho, veď ty si chcel študovať ekonómiu. Ja som si to rozmyslel, Jaroslav, hovorí mi. A večer, pri vodke a slanine, sa mi priznal, že on sa nechce vrátiť do Afganistanu a že bude meniť školy, študovať tak dlho, ako sa len dá. Aj takéto príhody prináša život. Cesty Hospodinove sú nevyspytateľné, spomenul som si vtedy na výrok Ivana Hryca-Dudu.

Ťažko sa človek lúči s tým, čo je mu blízke a príjemné, ale najmä s tým čo ho obohacuje, duchovne. Ale ja sa musím vrátiť naspäť do Kyjeva, najskôr do inštitútu a neskôr do Prešova.

V siedmom semestri sme sa pripravovali na diplomové práce. Ja som bol cudzi- nec, nevedeli čo so mnou. Teraz sa to možno niekomu zdá divné, ale vtedy nebola EU, mal som na výber, alebo v Kyjeve, alebo niekde inde. Prečo som si vybral Terno-

pol'? Je to síce zaujímavé, ale nepodstatné. Ponúkli mi *Lesnú pieseň* od Lesie Ukrajinky a toto som bral bez rozmýšľania. V januári bola premiéra, ja som odcestoval domov, lebo obhajobu diplomu som mal až v júni a doma ma čakala moja najkrajšia prvá dcéra Jaroslava, milovaná manželka Mária a myslel som si, aj pokoj a odpočinok.

UND oslavovalo 25. výročie. Menilo sa tam vedenie. Direktor Pichanič odchádzal, nastupoval Feľbaba. Ten práve na oslavy pripravoval inscenáciu hry Ivana Franka *Pre domáci krb*. Bol zaneprázdnený preberaním funkcie, povedal mi, chvála bohu, že si tu, dokončíš to za mňa. A tak som svoju režisérsku kariéru v UND, začal dokončovaním. Chytil som sa za hlavu, v Ternopoli, po premiére mojej diplomovky, mi riaditeľ ponúkol réžiu hry gruzínskeho autora s tým, že pôjdem študovať prostredie do Gruzínska a ja som sa tu dal na dokončovanie. Ale bol som doma, pri rodine, a pracoval som. Toto bolo podstatné. Než som odišiel obhajovať diplomovku do Kyjeva, pripravil som režijne ešte hru Oleksyja Kolomyjca *Hrdlička*. Pás bežal a ja som naňho naskočil. Obhajoba diplomu dopadla dobre a ja som sa stal právoplatným režisérom s diplomom a prijímacím dekrétom s úväzkom päť réžii za sezónu. Čo som si mohol ešte priať? Dostal som to, o čom som sníval celý život. Teraz môžem naplňať svoje predstavy o divadle a živote. Tu som dostal po papuli druhýkrát. Ale už som bol dospelejší, skúsenejší, zakalenejší, vytrvalejší, ale najmä, skoro som vedel, čo chcem.

(Dokončenie v budúcom čísle.)